

سازمان‌ها و نهادهایی که میلیاردها بودجه برای حفظ و حراست از زبان فارسی می‌گیرند، کدامند؟

آفتابه لگن هفت دست، شام و ناهار هیچی

عاطفه جعفری
روزنامه‌نگار

«من دوس دارم که به کاری برات انجام بدم... چرا خو...؟ اصلن، حتمن، ۲ باره و...»

اینها کلماتی است که این روزها زیاد با آن مواجه می‌شویم و در فضای مجازی و گفت‌وگوها استفاده می‌کنیم، بی‌آنکه بدانیم چه اثر سوننی بر نوشتار زبان فارسی می‌گذاریم. زبان فارسی از حدود سال ۱۰۰۰ میلادی

تا ۱۸۰۰، زبان میانجی بخش بزرگی از غرب و جنوب آسیا بوده است. در ایران هم براساس سرشماری‌ای که انجام شده است، حدود ۷۵ درصد مردم به زبان فارسی صحبت می‌کنند، همیشه از اهمیت زبان فارسی گفته شده و گفته می‌شود، اما اینکه چه کاری برای حفظ زبان فارسی انجام داده‌ایم مهم است. در کنار اینکه حفظ زبان فارسی مهم است، گسترش آن هم باید در اولویت باشد. در دیدار نیمه‌رمضان شعرها با رهبر انقلاب اسلامی، بار دیگر ایشان تاکید زیادی بر حفظ و گسترش زبان فارسی

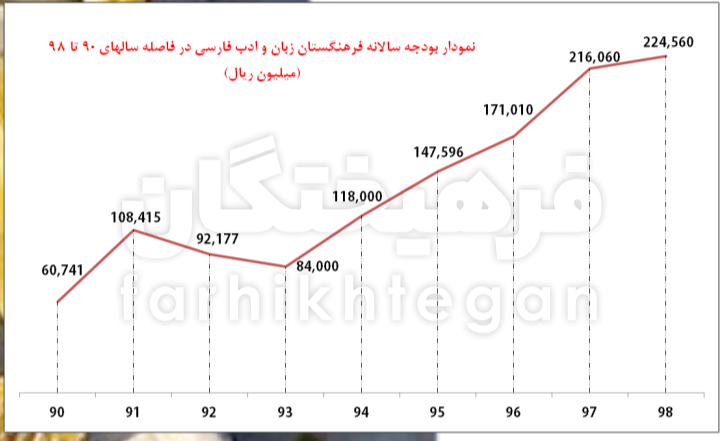
داشتند. این گزارش را به ارگان و نهادهایی اختصاص دادیم که یا هدف اصلی‌شان حفظ زبان فارسی است یا برای شان تعریف شده است که در کنار وظایف دیگر، این وظیفه را هم به عهده بگیرند. در کنار آن بودجه‌های فرهنگستان زبان و ادب فارسی و بنیاد سعدی را هم به مدت هشت سال از سال ۱۳۹۰ بررسی کردیم تا ببینیم در کنار بودجه آیا کار مفیدی هم برای زبان فارسی انجام شده است یا نه؟

نگرانی‌های رهبری در مورد زبان فارسی

در سریال‌ها نیز انتقاد کردند و گفتند: «زبان فارسی قرن‌های تمدنی است که عمداً به وسیله شاعران بزرگ حفظ شده و این گونه سالم و فصیح به دست ما رسیده است، بنابراین ما باید حرمت زبان را حفظ کنیم و اجازه نداریم با بی‌میلانی آن را به دست فلان ترانه‌سرای بی‌هنر بدهیم که الفاظ را خراب کند و بعد نیز با پول بیت‌المال در صداوسیما و دستگاه‌های دولتی و غیردولتی پخش شود.»

فرهنگستان زبان و ادب فارسی

حفظ قوت و اصالت زبان فارسی، به‌عنوان یکی از ارکان هویت ملی ایران و زبان دوم عالم اسلام و حامل معارف و فرهنگ اسلامی؛ پروردن زبانی مهذب و رسا برای بیان اندیشه‌های علمی و ادبی و ایجاد انس با مآثر تاریخی در نسل کنونی و نسل‌های آینده؛ رواج زبان و ادب فارسی و گسترش حوزه و قلمرو آن در داخل و خارج از کشور و ایجاد نشاط و بالندگی در زبان فارسی، به تناسب مقتضیات زمان و زندگی و پیشرفت علوم و فنون بشری با حفظ اصالت آن، اهدافی است که برای فرهنگستان زبان و ادب فارسی در سایت این فرهنگستان آورده شده و وظایف‌شان هم در راستای همین اهداف تعریف شده است. اما اینکه چرا فرهنگستان آغاز به کار کرد، خودش هم داستانی دارد و اهدافی که این طور بیان کرده‌اند: «نظر به اینکه زبان فارسی، زبان دوم عالم اسلام و کلید بخش عظیمی از ذخایر ارزشمند علمی و ادبی تمدن اسلامی و خود از ارکان هویت فرهنگی ملت ایران است. اصل پانزدهم قانون اساسی می‌گوید: زبان فارسی، زبان رسمی و مشترک ملت ایران است، برای همین که زبان حفظ شود و تقویت و گسترش پیدا کند، شورای عالی انقلاب فرهنگی اساننامه فرهنگستان زبان و ادب فارسی را در جلسه‌های ۲۰۸ و ۲۰۹، به تاریخ ۶۸/۱۰/۲۶ و ۶۸/۱۱/۲۴ به تصویب رساند.» با نگاهی به آغاز به کار فرهنگستان، متوجه می‌شویم نزدیک به ۲۰ سال است که ما تصمیم داریم، زبان فارسی را به جهان معرفی کنیم و گسترش آن را جدی بگیریم. به‌غیر از هدف اصلی فرهنگستان، گروه‌های مختلفی تشکیل شده است تا به این مساله کمک کنند و پیرو همین کار، یک گروه تخصصی از آورده‌ها ۱۳۹۰ به نام گروه آموزش زبان و ادبیات فارسی در دل فرهنگستان کارش را شروع کرد. این گروه با اهداف تعیین شده و پس از تشکیل شورای علمی با حضور ۱۲ تن از متخصصان آموزش و کارشناسان دانشگاه، شکل گرفت و نخستین جلسه آن در تاریخ ۱۳۹۰/۹/۲۱ تشکیل شد. انتقادها به فرهنگستان زبان و ادب فارسی شاید بیشتر به بحث واژه‌سازی‌ها برگردد، اما مطمئناً یکی از وظایف مهم فرهنگستان، بحث گسترش و حفظ زبان فارسی است، مساله‌ای که در این روزها به‌عنوان یک مطالبه جدی مطرح می‌شود. فرهنگستان زبان و ادب فارسی هر سال ۴۰۰ تا ۴۵۰ واژه جایگزین در ۷۰ حوزه و با مشارکت ۲۵۰ استاد دانشگاه پیشنهاد می‌دهد. هر ۱۰۰۰ واژه در کتابی منتشر می‌شود. با در نظر گرفتن بودجه ۱۹ میلیاردی در سال ۹۷، تقریباً برای هر واژه حدود ۴ میلیون تومان هزینه می‌شود.

بنیاد سعدی

وقتی اسم‌شان بر سر زبان‌ها می‌آید، خیلی‌ها فکر کردند که قرار است برای سعدی کاری انجام دهند، اما به قول خودشان اسم سعدی را انتخاب کردند تا زبان فارسی را مانند اشعار او گسترش دهند. در سال ۲۰۱۲ به منظور تقویت و گسترش زبان و ادبیات فارسی در خارج از کشور و بهره‌گیری بهینه از ظرفیت‌های موجود داخل و خارج از کشور، بنیادی به نام «بنیاد سعدی» تاسیس شد تا مدیریت راهبردی و اجرای فعالیت‌های آموزشی، پژوهشی، فرهنگی و رسانه‌ای را در حوزه زبان و ادبیات فارسی در سطح بین‌المللی عهده‌دار شوند. این بنیاد در سال ۱۳۸۹ با تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی به منظور تقویت و گسترش زبان و ادبیات فارسی در خارج از کشور و ایجاد تمرکز، هم‌افزایی و انسجام در فعالیت‌های مرتبط با این حوزه و بهره‌گیری بهینه از ظرفیت‌های موجود کشور تاسیس شد تا براساس اهداف، سیاست‌ها، راهبردها و ضوابط حاکم بر روابط فرهنگی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران، مدیریت راهبردی و اجرای فعالیت‌های آموزشی، پژوهشی، فرهنگی و رسانه‌ای را در حوزه گسترش زبان و ادبیات فارسی در خارج از کشور با هماهنگی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی عهده‌دار شود. بارها از زبان تاسیس‌کنندگان بنیاد سعدی شنیدیم که علت شکل‌گیری آن درک این واقعیت بوده که وظیفه آموزش زبان فارسی در جهان، پیچیده‌تر و حساس‌تر است از آن است که بتوان با آن ساختار گذشته‌اش ادامه داد و برای کمک کردن به این بار سنگین به ساختاری استوارتر احتیاج دارد. براساس همین دلایل، شورای عالی انقلاب فرهنگی تصویب کرد تا بنیاد سعدی تاسیس شود. خیلی‌ها کار بنیاد سعدی را موازی با سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و فرهنگستان زبان و ادب فارسی عنوان کرده‌اند، اما حداد عادل که ریاست بنیاد سعدی را هم‌زمان با فرهنگستان زبان و ادب فارسی به عهده دارد، می‌گوید: «بنیاد سعدی مانع کار هیچ موسسه‌ای که در حوزه آموزش زبان فارسی فعالیت دارد، نشده است. سیاست ما متوقف کردن فعالیت دیگر مراکز نیست و تنها بر پایه یک تجربه بیش از سه دهه‌ای، این تغییر ساختار پیش آمد. شورای عالی انقلاب فرهنگی به این بار رسید جایگاهی که از نظر اداری برای آموزش زبان فارسی در دل سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی در نظر گرفته شده بود، متناسب با این وظیفه نبود. البته همکاری ما با سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی در آموزش زبان فارسی در خارج همچنان ادامه دارد و رابریزبان فرهنگی، نمایندگان بنیاد سعدی در امر آموزش زبان فارسی هستند. بنیاد سعدی موفقیت خود را نتیجه همکاری همه موسسات فعال در زمینه آموزش زبان و ادبیات فارسی می‌داند و برای بیرون بردن دیگران از صحنه به‌وجود نیامده، بلکه با این هدف شکل گرفته تا همانند یک نخ تسبیح فعالان عرصه آموزش زبان فارسی را به یکدیگر وصل کند.

وزارت ارشاد

«برنامه‌ریزی و همکاری در راستای ارتقا و گسترش سطوح کمی و کیفی حوزه ادبیات فارسی و نشر آثار فاخر مربوطه و تعیین و تحکیم جایگاه آن در ایران و جهان با همکاری سایر دستگاه‌های مرتبط، همچنین برنامه‌ریزی برای ایجاد و اداره بنیادها و بنگاه‌های ادبی-هنری و انجام اقدامات حمایتی و نظارتی در چارچوب ضوابط.» از بین ۲۰ وظیفه‌ای که برای خودشان تعریف کرده‌اند، وظیفه‌ای هم برای گسترش زبان فارسی و نشر آثار فاخر آمده است، مطمئناً وزارت ارشاد نمی‌تواند تنها وظیفه‌اش این مساله باشد، اما مواجه بودن با کتاب و نشر خودش می‌تواند به حفظ زبان کمک کند، در کتاب‌های مختلفی که الان منتشر می‌شوند، می‌بینیم از کلماتی استفاده می‌شود که باعث از بین رفتن زبان در طول زمان می‌شوند، اما خب نظارتی نیست و اگر هم نظارت وجود دارد، نمی‌تواند کاری انجام دهد. وزارت ارشاد از طرف دیگر وظایف دیگری هم دارد، در بحث مجوز به ترانه‌ها که در این روزها حواشی زیادی دارد و می‌بینیم ترانه‌هایی مجوز می‌گیرند که نه تنها کلمات درستی در آن به کار نرفته، بلکه کلمات جدیدی را هم به واژگان زبان فارسی اضافه می‌کنند! کلا قصدشان می‌شود نابودی زبان و در نهایت به این ترانه هم به‌عنوان ترانه برتر در یک جشنواره جایزه داده می‌شود، مثال عینی این اتفاق هم می‌شود، ترانه هوروش بند که جایزه ترانه پاپ در جشنواره موسیقی ما را دریافت کرد.

صداوسیما

درست پس از برگزاری دیدار شعر در نیمه‌رمضان با رهبر انقلاب و مطالباتی که ایشان درباره زبان فارسی داشتند، علی‌عسکری، رئیس سازمان صداوسیما، فردای همان روز در دستور جدید، دوباره به حفظ زبان فارسی در این سازمان تاکید کرد و گفت: «علاوه‌بر مرکز نظارت و ارزیابی سازمان که پیش از این مقرر شده بود به‌صورت روزانه گزارشی از عملکرد مجریان در رعایت زبان فارسی تدوین و به مسئولان شبکه‌ها ابلاغ کند. شورای تخصصی مجریان باید بر مبنای این گزارش نظام تشویقی و تنبیهی دقیقی برای مجریان در این زمینه طراحی و به فوریت آن را اجرا کند.» علی‌عسکری همچنین با اشاره به سخنان رهبر انقلاب و انتقاد از برخی شعرهایی که در موسیقی پاپیانی بعضی سریال‌ها استفاده می‌شود خطاب به دفتر موسیقی و سرود دستور داد با تشکیل شورای جدیدی شعرهای پیشنهادی در این زمینه را علاوه‌بر بررسی معمول، یک بار دیگر با حساسیت و سختگیری بیشتر بررسی کند و آن را با اصول زبان و ادبیات فارسی اصیل تطبیق دهد. در مساله صداوسیما شاید ابتدا، همه نگاه‌ها به سمت مجری برود که می‌باید کلمه‌ای انگلیسی صحبت کند، اما از مسائل دیگر غافل شویم. در سال‌های اخیر مافیای موسیقی توانسته به درون برخی برنامه‌های تلویزیونی نفوذ کند و امکان حضور برخی ترانه‌های سطح پایین را فراهم کرده است. همچنین برخی کلمات مثل «پاچه‌خواری»، «فاظ‌زدن» و «امیاس» از جمله واژگانی هستند که از بین دیالوگ‌های سریال‌های طنز تلویزیونی به درون زبان محاوره‌ای راه یافتند.

وزارت آموزش و پرورش

مطمئناً یکی از سازمان‌هایی که باید در خصوص زبان فارسی حضور جدی و فعالانه‌ای داشته باشد، وزارت آموزش و پرورش است، آن هم در زمانه‌ای که دانش‌آموزان و زبان اصلی و حرف‌های‌شان مانند همان فضای مجازی کوتاه و مختصر و گاهی عجیب و غریب به نظر می‌رسد! در آموزش و پرورش بحث زبان فارسی به بخش‌های مختلف تقسیم می‌شود، از خط تا گفتار و نوشتار، اما نکته مهمی که کارشناسان به آن تاکید می‌کنند، این است که بیشتر دبیران زبان فارسی، دانش لازم و تحصیلات مرتبط با آموزش مباحث زبان‌شناسی را در سطح تخصصی ندارند. علاوه‌براین، بیشتر آموزه‌های کتاب به شکل کاربردی مورد استفاده قرار نمی‌گیرند و این یکی از مغایرت‌های کلی کتاب با اهداف آموزش و پرورش است. برخلاف تصور عام که فکر می‌کنند چون زبان فارسی، زبان رسمی و رسانه‌ای همه دانش‌آموزان است، باید کمترین مشکل در فهم و یادگیری آن وجود داشته باشد؛ درس زبان فارسی از معدود درس‌هایی است که بیشترین افت تحصیلی در آن وجود دارد.

نهادهای مرتبط	بودجه (میلیون ریال)
فرهنگستان زبان و ادب فارسی	۲۲۴,۵۶۰
وزارت ارشاد (بودجه کل)	۱۴,۸۶۲,۱۶۰
حمایت از نشر و مطبوعات	۲,۸۵۵,۰۰۰
حوزه هنری	۸۷۵,۰۰۰
وزارت آموزش و پرورش	۴۵۸,۳۱۳,۳۳۹
صداوسیما	۱۹,۹۰۵,۱۰۰
بنیاد سعدی	۱۲۷,۶۰۰

سال	نام سازمان	رقم بودجه (میلیون ریال)
۹۰	فرهنگستان زبان و ادب فارسی	۶۰,۷۴۱
۹۱	فرهنگستان زبان و ادب فارسی	۱۰۸,۴۱۵
۹۲	فرهنگستان زبان و ادب فارسی	۹۲,۱۷۷
۹۳	فرهنگستان زبان و ادب فارسی	۸۴,۰۰۰
۹۴	بنیاد سعدی	۴۰,۰۰۰
۹۵	فرهنگستان زبان و ادب فارسی	۱۴۷,۵۹۶
۹۶	بنیاد سعدی	۷۱,۰۰۰
۹۷	فرهنگستان زبان و ادب فارسی	۱۷۱,۰۱۰
۹۸	بنیاد سعدی	۱۲۷,۶۰۰